

Konstytucja 3 Maja

Uczeń:

- 1) podaje przykłady naprawy państwa za panowania Stanisława Augusta Poniatowskiego, w tym osiągnięcia Komisji Edukacji Narodowej;
- 2) charakteryzuje cele i przebieg konfederacji barskiej;
- 3) sytuuje w czasie obrady Sejmu Wielkiego oraz uchwalenie Konstytucji 3 maja; wymienia reformy Sejmu Wielkiego oraz najważniejsze postanowienia Konstytucji 3 maja.

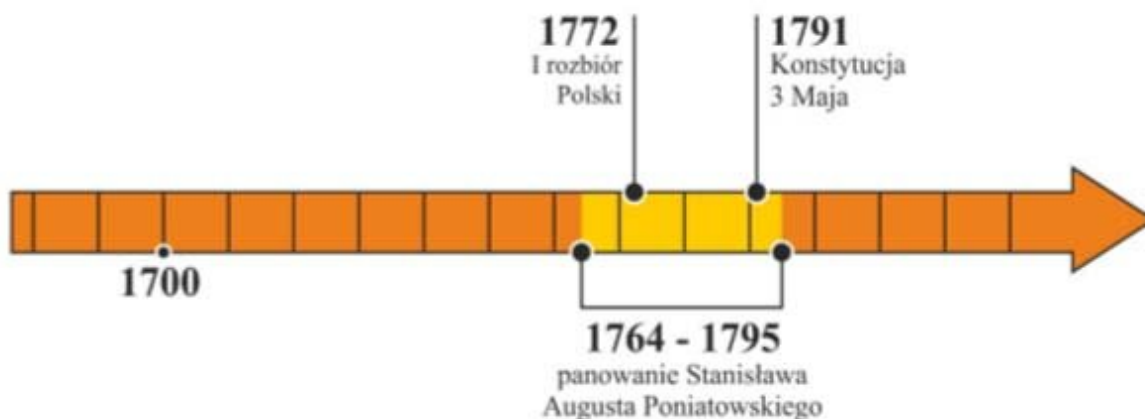
Konstytucja 3 Maja

ORPEG
OŚRODEK ROZWOJU
POLSKIEJ EDUKACJI ZA GRANICĄ

Wiedza o Polsce

„Wiwat maj, trzeci maj, dla Polaków błogi raj!”

Linia chronologiczna

Sejm Wielki (Czteroletni) 1788 – 1792

Polecenie 1

Przeczytaj i przeanalizuj poniższy tekst.

Pod koniec lat 80-ych XVIII wieku król Stanisław August Poniatowski oraz obóz patriotyczny po raz kolejny podjęli próbę przeprowadzenia koniecznych reform. Na skutek trudnej sytuacji politycznej caryca Rosji Katarzyna II zgodziła się na zwołanie sejmu zawiązanego pod laską konfederacji – (decyzje zapadały większością głosów.) Marszałkiem został Stanisław Małachowski, jeden z przywódców obozu reform. Jesienią 1790 r. przeprowadzono nowe wybory do izby poselskiej, dzięki czemu obóz reform uzyskał przewagę. Od tego momentu sejm obradował w podwójnym składzie gdyż posłowie wybrani w 1788 r. nie opuścili obrad. Sejm ten do historii przeszedł jako Wielki gdyż, po pierwsze obradował ostatecznie w podwójnym składzie, po drugie uchwalił przełomowe dla historii Polski reformy.

Obozy polityczne w czasie Sejmu Wielkiego.

Podczas sejmów ściągały się między sobą trzy obozy polityczne:

- **obóz hetmański** – na jego czele stali magnaci: Franciszek Ksawery Branicki, Szczyński Potocki i Seweryn Rzewuski. Chcieli utrzymania dotychczasowego porządku i byli przeciwni jakimkolwiek reformom. Mieli poparcie ambasadora Rosji.
- **obóz dworski** – było skupione wokół króla. Na jego czele stał prymas Michał Poniatowski oraz kanclerz Jacek Małachowski. Dążyli do przeprowadzenia reform w oparciu o Rosję, pragnęli umocnienia władzy wykonawczej królewskiej.
- **obóz patriotyczny** – na jego czele stanęli Stanisław Małachowski, Stanisław i Ignacy Potoccy, Adam Czartoryski i Hugo Kołłątaj. Obóz ten opowiadał się za reformami, unowocześnieniem państwa, uniezależnieniem od Rosji. Uważał, że uda się przeprowadzić reformy przy pomocy Prus.

Konstytucja 3 maja 1791 r.

Konstytucja 3 Maja 1791 r. została uchwalona przez Sejm Wielki, zwany również Czteroletnim. Była to najważniejsza reforma tego Sejmu. Autorami konstytucji był król **Stanisław August Poniatowski**, **Ignacy Potocki** oraz **Hugo Kołłątaj**. Konstytucja była **Ustawą Rządową** – regulowała prawa i obowiązki ogółu mieszkańców oraz zasady organizacji władzy państwowej.

Ćwiczenie 1

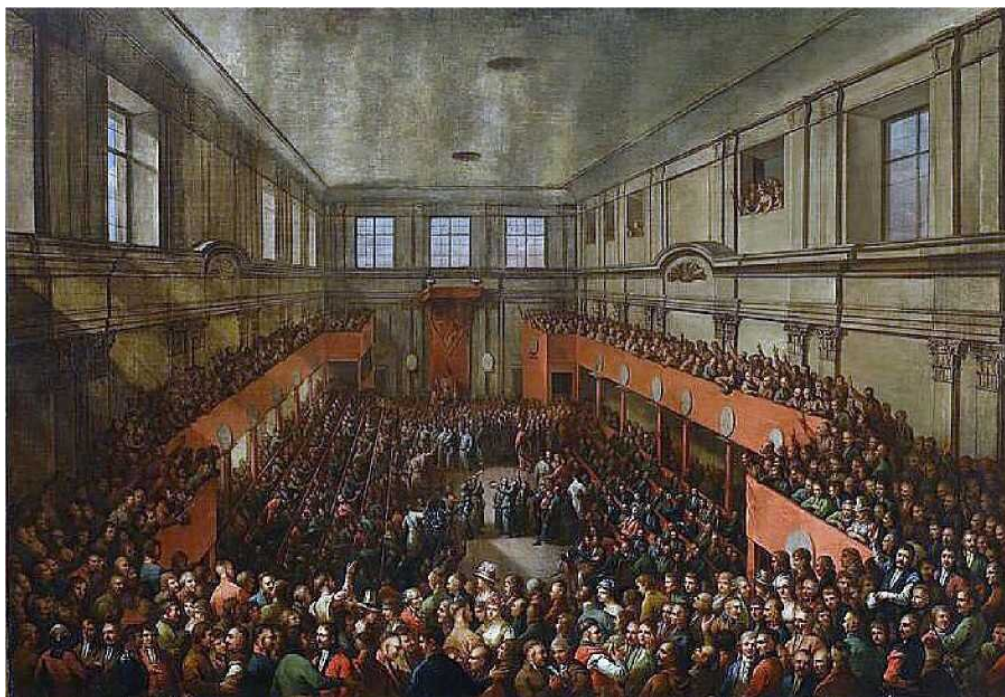
Pogrupuj elementy dotyczące największych reform Sejmu Wielkiego.

otrzymali szerokie uprawnienia, które w praktyce zrównywały ich w prawach ze szlachtą, przejęto na własność dobra biskupstwa krakowskiego, uzyskali nietykalność osobistą i majątkową, miasta zostały wyłączone spod kontroli urzędników szlacheckich, a ich reprezentanci mogli zasiadać w sejmie., uzyskali prawo do stopni oficerskich, prawo do nobilitacji (nadania szlachectwa), zwiększenie liczby wojska do 100 tys., pozbawiono praw politycznych szlachtę gołotę (nie posiadającą ziemi), uchwalono podatki na utrzymanie wojska (opodatkowano szlachtę i duchowieństwo, zwiększono podatki od miast i pogłównie od Żydów, uchwały miały zapadać większością głosów, zniesiono przysięgę postów na instrukcje poselskie

Umocnienie obronności armii polskiej	
Prawo o sejmikach (1791)	
Prawo o miastach (1791) dotyczyło mieszczan miast królewskich	

Postanowienia konstytucji 3 maja 1791 r.

Konstytucja tak naprawdę była Ustawą Rządową– regulowała prawa i obowiązki ogółu mieszkańców oraz zasady organizacji władzy państwowej. W tym rozumieniu tego słowa był **pierwsza ustawą rządową w Europie**, drugą na świecie (po amerykańskiej). Utrzymano unię polsko – litewską, została ona jednak zacieśniona. Władza została podzielona zgodnie z zasadą Monteskiusza na ustawodawczą (stanowienie prawa), wykonawczą (wykonywanie prawa) i sędziowską.

Źródło 1. Kazimierz Wojniakowski. Uchwalenie Konstytucji 3 maja (obraz z 1806 r.)

http://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Plik:The_Vote_upon_theConstitution_of_May_3,_1791.png

Źródło 2. Ilustracja. Strona tytułowa pierwszego wydania Konstytucji 3 maja.

http://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Plik:May_constitution_pre20th_cent_book_cover.jpg

USTAWA RZĄDOWA.

—————
PRAWO UCHWALONE.
Dnia 3 Maja, Roku 1791.

W WARSZAWIE,
u P. DEFOUR Konfyt. Nadw: J. K. Mci
i Dyrektora Druk: Korp: Kad:

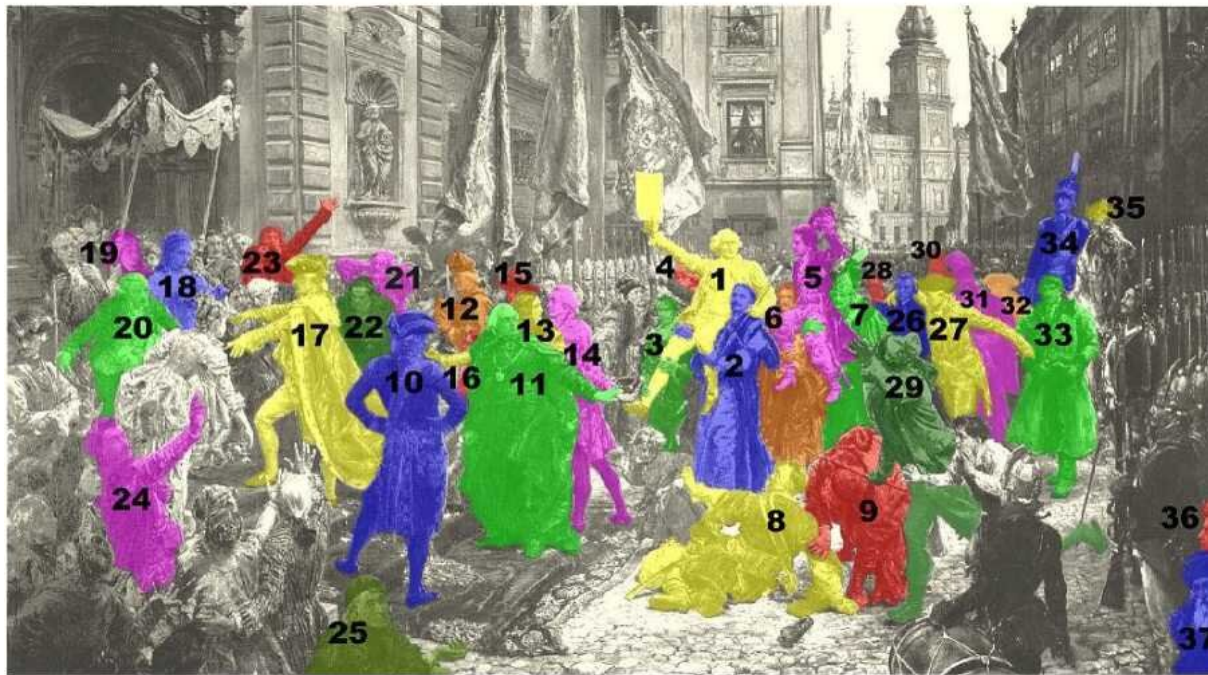
Źródło 3. Jan Matejko. Konstytucja 3 maja (obraz z 1891 r.).

http://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Plik:Konstytucja_3_Maja.jpg

Źródło 4. Jan Matejko. Konstytucja 3 maja. Opis obrazu.

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Konstytucja_3_Maja.jpg

Źródło 5. Wykaz postaci uwiecznionych przez malarza na obrazie Konstytucja 3 maja.

1. Stanisław Małachowski (1736–1809), marszałek Sejmu Wielkiego.
2. Aleksander Linowski (ok. 1759–1820), poseł na Sejm Wielki, zwolennik konstytucji
3. Ignacy Wyssogota Zakrzewski (1745–1802), poseł na Sejm Wielki, zwolennik konstytucji
4. Tadeusz Kościuszko (1746–1817), generał wojsk koronnych
5. Kazimierz Nestor Sapieha (1757–1798), marszałek Sejmu Wielkiego
6. Julian Ursyn Niemcewicz (1757–1841), poseł na Sejm Wielki
7. Michał Zabiełło (1760–1815), poseł na Sejm Wielki, zwolennik konstytucji
8. Jan Suchorzewski (zm. 1804 lub 1809), poseł na Sejm Wielki, przeciwnik konstytucji
9. Stanisław Kublicki (1750–1809), poseł na Sejm Wielki, zwolennik konstytucji
10. Franciszek Ksawery Branicki (ok. 1730–1819), hetman wielki koronny, przeciwnik konstytucji
11. Hugo Kołłątaj (1750–1812), podkanclerzy koronny, współautor konstytucji
12. Feliks Turski (1720–1800), biskup krakowski (lub Tymoteusz Gorzeński).
13. Ignacy Potocki (1750–1809), marszałek wielki litewski, współautor konstytucji.
14. Adam Kazimierz Czartoryski (1734–1823), starosta generalny ziem podolskich, zwolennik konstytucji.

15. Scipione Piattoli (1749–1809), sekretarz prywatny królewski, współautor konstytucji.
16. Tadeusz Matuszewicz (1765–1819), poseł na Sejm Wielki.
17. Stanisław August Poniatowski (1732–1798), król Polski.
18. Anna Charlotta Dorota von Medem (1761–1821), księżna kurlandzka (lub Róża z Martynkowskich Dekertowa).
19. Elżbieta z Szydłowskich Grabowska (1748/9–1810), metresa królewska.
20. Jan Dekert (1738–1790), prezydent miasta Warszawy.
21. Antoni Stanisław Czetwertyński-Światopełk (1748–1794), zwolennik konstytucji.
22. Antoni Polikarp Złotnicki (ok. 1750–1830), poseł na Sejm Wielki, przeciwnik konstytucji.
23. Francuski rojalista 24. Jan Kiliński (1760–1819), mistrz szewski.
25. Klemens Maria Hofbauer (1751–1820), ksiądz redemptorysta.
26. Stanisław Staszic (1755–1826), ksiądz, działacz oświeceniowy.
27. Andrzej Hieronim Zamoyski (1716–1792), były wojewoda inowrocławski, autor Kodeksu Zamoyskiego.
28. Tymoteusz Gorzeński (1743–1825), biskup smoleński.
29. Kazimierz Konopka (1769–1805), sekretarz Hugona Kołłątaja.
30. Ksiądz prawosławny 31. Paweł Ksawery Brzostowski (1739–1827), ksiądz (lub Józef Stępkowski).
32. Antoni Tyzenhauz (1733–1785), b. zarządca litewskich ekonomii królewskich.
33. Chłop.
34. Józef Poniatowski (1763–1813), generał wojsk koronnych.
35. Stanisław Mokronowski (1761–1821), poseł na Sejm Wielki.
36. Młody Żyd.
37. Stary Żyd.

Źródło 6. Ustawa Rządowa z 3 maja 1791 roku [fragment]

[...] uznając, iż los nas wszystkich od ugruntowania i wydoskonalenia konstytucji narodowej jedynie zawisł, długim doświadczeniem poznawszy zadawnione rządu naszego wady, a chcąc

korzystać z pory, w jakiej się Europa znajduje, i z tej dogorywającej chwili, która nas samym sobie wróciła, wolni od hańbiących obcej przemocy nakazów, ceniąc drożej nad życie, nad szczęśliwość osobistą – egzystencję polityczną, niepodległość zewnętrzną i wolność wewnętrzną narodu, którego los w ręce nasze jest powierzony, chcąc oraz na błogosławieństwo, na wdzięczność współczesnych i przyszłych pokoleń zasłużyć [...] dla dobra powszechnego, dla ugruntowania wolności, dla ocalenia ojczyzny naszej i jej granic z największą stałością ducha, niniejszą konstytucję uchwalamy [...].

Ćwiczenia

Na podstawie źródła 1.

Ćwiczenie 2

Na podstawie źródła 1. - Podaj miejsce uchwalenia Konstytucji 3 maja.

Uzupełnij

Ćwiczenie 3

Na podstawie źródła 2. Napisz jaką pierwotnie nazwę nosiła Konstytucja 3 maja?

Uzupełnij

Polecenie 2

Na podstawie źródeł 3-5.

Ćwiczenie 4

Ustal miejsce wydarzenia przedstawionego przez Jana Matejkę.

Uzupełnij

Ćwiczenie 5

W głębi obrazu widzisz zarys budowli. Co to za obiekt? Jaką funkcję pełnił w omawianym okresie?

Uzupełnij

Ćwiczenie 6

Wskaż postaci, które odegrały ważną rolę w przygotowaniu i uchwaleniu Konstytucji 3 maja. Pokaż na obrazie Stanisława Małachowskiego, Juliana Ursyna Niemcewicza, Hugona Kołłątaja i Stanisława Augusta Poniatowskiego.

Ćwiczenie 7

Jan Matejko przedstawił w swoim dziele obraz zróżnicowanego społeczeństwa ówczesnej Rzeczypospolitej. Wskaż przedstawicieli stanu szlacheckiego, duchowieństwa, mieszczaństwa, innych wyznań i religii oraz chłopów.

Ćwiczenie 8

Pogrupuj postaci na zwolenników i przeciwników konstytucji 3 Maja.

Hugo Kołłątaj, Adam Kazimierz Czartoryski, Stanisław August Poniatowski, Franciszek Ksawery Branicki, Jan Suchorzewski, Ignacy Potocki

Zwolennicy konstytucji 3 Maja	
Przeciwnicy konstytucji 3 Maja	

Ćwiczenie 9

Na podstawie źródła 6. - wymień powody uchwalenia Konstytucji 3 maja, które podają jej twórcy.

Uzupełnij

//

Ćwiczenie 10

Wskaż prawidłowe odpowiedzi.

Konstytucja 3 Maja jest najważniejszą reformą Sejmu Wielkiego. Konstytucja ta zmieniała ustrój państwa polskiego z oligarchii magnackiej szlacheckiej na monarchię konstytucyjną. Była ustawą zasadniczą, która reformowała organy władzy państwowej zgodnie ze zdobyczami wieku oświecenia romantyzmu (np. trójpodział władz). Likwidowała jednocześnie przyczyny anarchii panującej w państwie polskim: liberum veto, wolną elekcję, prawo szlachty do rokoszu i konfederacji, wyłączne prawo szlachty chłopstwa do posiadania ziemi i pełnienia urzędów, obowiązek jednomyślnego podejmowania decyzji przez sejm. Konstytucja 3 Maja jest pierwszą konstytucją europejską światową.

Dla zainteresowanych

Postanowienia konstytucji 3 maja 1791 r.

Władza ustawodawcza:

Sprawował ją dwuizbowy sejm złożony z izby senatorskiej i izby poselskiej. Do izby poselskiej miało wchodzić 204 posłów wybieranych przez sejmiki poselskie oraz 24 plenipotentów miast królewskich, którzy mogli zabierać głos tylko w sprawie miast, przemysłu i handlu. Do senatu wchodziło 102 członków (wojewodowie, kasztelanowie) oraz biskupi diecezjalni i ministrowie. Łącznie 132 senatorów. Ograniczono prawa senatu do prawa weta zawieszającego w zakresie praw politycznych, cywilnych i karnych. 2 Sejmy zwyczajne miały być zwoływane co 2 lata na 70 dni z możliwością przedłużenia obrad do 100 dni. Oprócz tego można było zwołać sejm na sesję nadzwyczajną np. w przypadku różnic między królem a Strażą Praw. Uchwały w sejmie miały zapadać większością głosów (nie można go więc było zerwać powołując się na liberum veto) Sejm miał być zawsze gotowy (w razie potrzeby miano wezwać posłów na sesję; posłów wybierano na 2 lata, a nie co 2 lata) Sejm kontrolował rząd i wszystkie organy w państwie Pozbawiono praw politycznych szlachtę gołotę (klienci magnaccy nie mieli już wpływu na obrady sejmu).

Prawa polityczne zachowała tylko szlachta posiadająca majątek ziemski – tzw. posesjonaci Zniesiono: liberum veto, rokosz, konfederację, przysięgę posłów na instrukcje poselskie – od tej pory posłowie byli przedstawicielami całego narodu. Co 25 lata miał być zwoływany sejm dla poprawy konstytucji, tzw. sejm konstytucyjny. Na sejmie tym senat miał pełnić tylko funkcję „rady starszych” – miał charakter doradczy (i nic więcej).

Władza wykonawcza:

Miał ją sprawować król wraz ze Strażą Praw. Straż Praw to rada ministrów powoływana przez króla lecz pod kontrolą sejmu. Była ona odpowiedzialna przed sejmem. Każdy akt prawny

podejmowany przez **Straż Praw** miał posiadać kontrasygnatę (podpis) odpowiedniego ministra. Straż praw stała na czele administracji państwowej. W skład Straży Praw wchodził: król jako przewodniczący, prymas jako przewodniczący Komisji Edukacji Narodowej i głowa Kościoła w Rzeczypospolitej, 5 ministrów (policji, spraw wewnętrznych, spraw zagranicznych, wojny, skarbu), pełnoletni następca tronu bez prawa głosu, marszałek sejmu dla zapewnienia łączności rządu z sejmem lecz też bez prawa głosu. Ministrowie mogli zostać pociągnięci do odpowiedzialności przez sejm w razie naruszenia konstytucji lub innego prawa (odpowiedzialność sądowa) lub do odpowiedzialności parlamentarnej gdy postawiono im zarzuty polityczne.

Uprawnienia króla: miał zwoływać sejm, posiadał prawo inicjatywy ustawodawczej, w jego imieniu miały być ogłaszane ustawy. Był naczelnym dowódcą wojska w czasie wojny, obsadzał wszystkie urzędy. Zniesiono wolną elekcję i wprowadzono dziedziczenie tronu w rodzie elektora saskiego Fryderyka Augusta. W razie wymarcia tej dynastii szlachta miała wybrać nową. Wprowadzono nowy organ administracji – Komisję Policji, która miała sprawować nadzór głównie nad miastami.

Władza sędziowska:

Pozostała ta sama – najwyższym organem sądowym był Trybunał Koronny i Litewski. Utworzono sądy magistrackie dla miast oraz sądy apelacyjne wydziałowe.

Inne postanowienia:

Religia katolicka została uznana za religię panującą w Rzeczypospolitej przy jednoczesnym zachowaniu tolerancji religijnej i wolności wyznania. Wprowadzono po raz pierwszy pojęcie narodu – obywatele mieli być obrońcami swobód narodowych i praw. Powtórzono dekret o miastach z 1790 r., który nadawał mieszczanom miast królewskich prawa i wolności polityczne. Jednym słowem mieszczenie otrzymali: – gwarancję nietykalności osobistej, o prawo do nabywania i dziedziczenia ziemi, dostęp do urzędów i stopni oficerskich, o prawo do nobilitacji (nadanie szlachectwa), własny samorząd, prawo do reprezentacji sejmowej – w sejmie mieli zasiadać plenipotenci, którzy mieli zabierać głos tylko w sprawach dotyczących miast, przemysłu plenipotentów handlu. Liczbę plenipotentów ustalono na 24. Byli wybierani przez zgromadzenia miejskie wydziałowe. Wprowadzono zakaz posiadania prywatnych wojsk. Chłop nie uzyskał swobód politycznych tylko zapewnienie o ochronie prawnej. Utrzymano niestety pełną zwierzchność szlachty nad chłopem.

Ćwiczenie 11

Odpowiedz, czy twórcy Ustawy Rządowej zdawali sobie sprawę z niebezpieczeństwa, które groziło Rzeczypospolitej?

Uzupełnij

Praca domowa

1. Uzasadnij zdanie twórców konstytucji, że była „ostatnią wolą i testamentem gasnącej Ojczyzny”.
2. 3 Maja jest uroczyscie obchodzonym świętem narodowym. Dowiedz się, dlaczego Polacy po II wojnie światowej, aż do 1990 roku, nie mogli świętować kolejnych rocznic uchwalenia Konstytucji 3 maja?

Warto przeczytać:

[Okres umiarkowanych reform królewskich](#)

[Sejm Wielki oraz uchwalenie Konstytucji 3 maja](#)

[Upadek Rzeczypospolitej Obojga Narodów](#)

Słowniczek

Czarna Procesja - manifestacja przedstawicieli 141 miast królewskich, która odbyła się w Warszawie podczas obrad Sejmu Czteroletniego 2 grudnia 1789.

Konstytucja 3 maja ustawa regulująca ustrój prawny Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Pierwsza konstytucja w Europie i druga na świecie.

Liberum veto z łac. nie pozwalam. Zasada ustrojowa Rzeczypospolitej dająca prawo każdemu z posłów biorących udział w obradach sejmiku do jego zerwania, co uniemożliwiało tym samym przyjęcie podjętych na nim uchwał.

Sejm Wielki sejm obradujący w Rzeczypospolitej w latach 1788-1792, który uchwalił wiele reform w tym Konstytucję 3 maja.

Straż Praw organ władzy wykonawczej powstałej na skutek uchwalenia Konstytucji 3 maja w skład której wchodził król oraz ministrowie.

Trójpodział władz model organizacji państwa, w którym funkcje ustawodawcze, wykonawcze oraz sędownicze są od siebie oddzielone i powierzone niezależnym od siebie ciałom.